

Tweet 0 | [Imi place](#) 4; | [Share](#) 8+1 0

Luminița MUNTEANU | Turcii

Anton Pann și "turcul de lângă noi"

Hazardul istoriei a făcut ca provinciile românești să fie mai mereu o „periferie”, o „marginie” de lume situată pe linia de falie a marilor puteri, niciodată însă un centru, un „buric al pământului”. Sentimentul periferiei, al „fundului de lume”, al excluderii de la marea istorie și-a pus în mod indelebil amprenta asupra mentalității și a comportamentului colectiv, fiind potențat, fără îndoială, și de eclecticismul specific ariilor de frontieră. Zonele de felul acesta își au, desigur, noima și farmecul lor, generate de acea ușurătate și, totodată, fragilitate a locurilor în care nimic nu este făcut să dureze, de vreme ce totul se naște și viețuiește sub semnul eternului provizorat.

Antonie Pandoleon Petrov (eanu), cunoscut mai târziu ca Anton Pann (1796/1797-1854), a fost produsul și exponentul acestei „lumi de margine”, nu atât cosmopolită, cât hibridă, plină de contradicții și contraste, oscilând între sublim și tragic, între pitoresc și grotesc - o lume plină de vitalitate, pasională și nestatornică, la fel de înzestrată pe cât de deznăscăturată, încercând nu atât să edifice cu gândul la viitor, cât să supraviețuiască, „să se descurce”, să se mai izbăvească o dată, și încă o dată, de „răutățile” și obscuritățile vieții.

Anton Pann a practicat, dincolo de preocupările sale în domeniul muzicii bisericești, o literatură de graniță, apropiată mai degrabă de literatura populară decât de cea cultă, care reflecta în mare măsură valorile lumii din care provenea. Date fiind conținutul și structura cârților semnate ori tipărite de el, se poate presupune că acestea se adresau cu precădere cunoscătorilor de carte fără prea mari veleități (dascăli de extracție modestă, boieri „de buzunar”, burghezi din mediul urban, negustori, meșteșugari), fiind hărăzite îndeobște lecturii cu voce tare în cadre neconvenționale precum reuniunile de familie ori de breasă, serbările cîmpenești și șezătoarele, care relau, la cote modeste, formula banquetului antic. Publicul său tînt era, cu alte cuvinte, publicul predilect al literaturii de colportaj, care urma să dispară, de altfel, odată cu disoluția lentă a beneficiarilor săi.

Astfel se explică faptul că marea majoritate a cărților semnate de Anton Pann aveau fie caracter de divertisment, fie caracter religios, răspunzînd astfel ariei de interes a „cititorilor populari”. Categoria întrucupată de ei nu reprezenta decât o minoritate în ansamblul destinațiilor cărții, fiind caracterizată printr-un apetit mai degrabă redus pentru achiziția tipăriturilor. Interesul acestor lectori ocazionali se îndrepta către cărțile ieftine (de fapt, broșuri, „cărțile”), obiecte efemere și adeseori grosiere care se adresau orășenilor din clasa de mijloc și, eventual, unei pătri nesemnificative a populației rurale. Tocmai acestui tip de cititor, puțin dispus să investească în carte, i se adresa Anton Pann, de unde și opțiunea pentru o versificație aproape elementară, menită să înlesnească receptarea mesajului și, totodată, memorarea. Limba bucoavelor sale este simplă, fără artificii oțioase, căci „adrisantul” era nepretențios și, mai cu seamă, neiuitor de farafasticuri stilistice, care scăpau oricum spiritului său pragmatic. „Iubitul cetitor” va fi savurat, în schimb, înlănțuirea de parimii și jocuri de cuvinte (sufocantă din perspectivă modernă), precum și trimerile la anecdote, snoave ori basme binecunoscute. Reconstituirea profilului acestui cititor ne oferă, prin urmare, grila cea mai adecvată de receptare a literaturii lui Anton Pann și a intențiilor sale, mai curînd utilitare decât artistice.

Culegere de proverbi sau Povestea vorbii și O șezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu reprezintă, am putea spune, punctul culminant al literaturii noastre de colportaj. Anton Pann, în care unii comentatori văd un aspirant la sfera literaturii culte, întruchipează, de fapt, spiritul „lumii de ieri”, vechiul mod de a înțelege și practica literatura. El este un om al vremii sale, interesat nu atât de originalitate, cât de transmiterea, de perpetuarea unei tradiții în care „turcul” și amprenta culturală turcă se pierd fără prea mari contrarietăți în alambic balcanic. Este greu de spus dacă Pann s-a folosit de surse exclusiv orale, așa cum preciza el însuși, dacă a prelucrat texte manuscrise (cazul lui Archir) ori tipărite (cazul *Năzdrăvăniilor lui Nastratin Hoge*), românești, bulgărești și turcești. În foarte multe cazuri ne confruntăm cu repovestirea unor teme aflate deja în circulație, dar supuse unui proces vizibil de autohtonizare; altele ni se aflăm, probabil, în fața unor „izvodiri” personale, care urmează însă aceeași schemă și aceleași principii, căci se adresează aceleiași categorii de receptori.

Cel mai succulent este, desigur, vocabularul, care exploatează resursele expresive ale unor cuvinte împrumutate din alte limbi balcanice (uneori bulgara, dar mai cu seamă turca). Totuși, numărul turcismelor nu depășește media tolerabilă, dacă este să ne raportăm la limbajul curent al epocii (iată câteva exemple: tiriachiu/tiriac, bacal, pasturma, liulele, tiutiun, ciubuc, chesca, miras, telal, mezat, cacas, sarai, anteriu, giubea, ceacșir, bent, binîș, chimir, samar, liman, tulumbagiu, simigiu, pogace, simit, para, oca, divan, hazna, tabla, mezelic, tura, peșin, alai, tain, mușteriu, vizir, gheveci, caftan, olac, chiup, salaș, ceat-pat etc.). Vocabulele de această factură sînt folosite cu șart, căci contextele în care sînt inserate îmbracă adeseori o tentă ironică. Nu este mai puțin adevărat că multe dintre ele intraseră în uzul curent încă din secolele anterioare, așa încît nu mai erau percepute neapărat ca exotisme.

Un loc aparte în ansamblul operei lui Anton Pann revine așa-numitelor „scrieri turcești”, grăitoare nu doar pentru natura preocupărilor autorului, ci și pentru stadiul contactelor dintre cele două culturi la jumătatea secolului trecut: mă refer la traducerea turcă a *Evangeliei din duminica Paștilor (la a doua înviere)* (1840), la cele 29 de *Proverbi turcești cu românește*, publicate în *Culegere de proverbi sau Povestea vorbii* (1847), și la *Dialog în trei limbi: rusește, românește și turcește, fiecare întocmită în vorbire după idiotismul ei* (1848). Potrivit lui Vladimir Drimba, limba acestor texte poartă, în general, pecetea dialectului vorbit la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea la Sliven (cîndva în Imperiul Otoman, astăzi în Bulgaria), unde exista o comunitate turcă bine cristalizată, cu care Anton Pann intrase în contact în copilărie; idiomul amintit aparținea grupului dialectal rumelian de est, dar includea și particularități ale grupului rumelian de vest.

Lucrărilor amintite li se adaugă, desigur, traducerea din limba turcă a *Năzdrăvăniilor lui Nastratin Hoge* (evocat și de Dimitrie Cantemir, care se adresa însă unei cu totul alte categorii de cititori). Anecdote inspirate de acest personaj circulară pe cale orală, în Principatele Române, ca și în Turcia ori în alte teritorii otomane, cu mult înainte de apariția opului lui Anton Pann (1853); prima ediție turcească a cărții apăruse în jurul anului 1837, ea fiind urmată curînd de o traducere în limba greacă și traducerea românească.

Personajul Nasreddin, popular în întreaga lume turcică, era faimos și în spațiul balcanic, care dobîndise o anumită omogenitate, fie ea și superficială, ca urmare a dominației turcești; în multe cazuri, el se suprapunea peste tipuri locale cu trăsături similare. La fel s-a întîmplat și în spațiul românesc, unde Nastratin răspundea cum nu se poate mai bine ambianței culturale și spiritului timpului, de unde și primirea, iar apoi asimilarea sa entuziastă. El părea să sugereze, o dată în plus, că turcul secolului al XIX-lea, așa cum îl vedeau Anton Pann și contemporanii săi, era departe de a mai fi turcul cel cumpănit din genunile istoriei: el devenise pe nesimțite „turcul balcanic” - vecinul și seamănel nostru. Această modificare de viziune era, fără îndoială, rezultatul unui proces lent, care reflecta nu doar evoluțiile istorice imediate, ci și percepția comună a unei lumi fundamentale metisate, în care „neamurile” s'fîrșiseră prin a coexista cu înțelepciune, cu resemnare, dar și cu empatie și, în cele din urmă, cu nesimțită voioșie...

Prof. dr. Luminița Munteanu este coordonatoarea Secției de limba turcă și directoarea Departamentului de Limbi și Literaturi Orientale al Facultății de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București

Laptop-uri , Tablete, Telefoane mobile, Televizoare LED

Cele mai mici preturi. Livrare in aceeași zi.

Transport Gratuit in toata tara.